

Filmler Üzerinden Şırnak: Kültürel Kimlik ve Toplumsal Yaşam¹ Şırnak Through Films: Cultural Identity and Social Life

Selami İNCE²

Geliş Tarihi / Received: 02.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 07.12.2024

Yayın Tarihi / Published: 31.12.2024

ÖZET

Bu çalışma, Şırnak Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen Şırnak ilinin özgün yapısının kültürel, çevresel, sosyal, ekonomik ve tarihsel açılarından, 1990 sonrası çekilmiş kısa filmlere yansımalarını incelemeyi amaçlayan bir proje sonucu gerçekleştirilmiştir. Projenin temel amacı, yeni kurulan Şırnak ilinin görsel olarak hangi kültürel değerlerle, toplumsal-ekonomik, tarihsel veya çevresel yapılarla ilişkili olarak sunulduğunu incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, "Cudi Film Festivali" adı altında bir film festivali düzenlenmiştir. İki kez tekrar eden festivalde düzenlenen film yarışmaları aracılığıyla çeşitli filmler elde edilmiştir. Elde edilen filmler, birer metin olarak değerlendirilmiş ve içerik analizlerine tabi tutulmuştur. Analizler, 'Temsil Teorisi' yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, filmlerin kimlik, kültür, toplumsal ilişkiler, çevre ve anlam inşası bağlamındaki temaları çözümlene hedeflenmiştir. Çalışma, Şırnak iliyle ilgili çekilmiş videolar üzerinden kentin kültürel, çevresel, sosyal, ekonomik ve tarihsel açıdan inşa edilmiş özgün yanlarının olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen veriler ışığında, bu özgün yönlerin neler olduğu belirlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Proje, Şırnak ilinin toplumsal ve kültürel dinamiklerini anlamak için önemli bir kaynak oluşturmayı hedeflemektedir. Elde edilen filmlerin analizi sonucu kentin kültürel, natürel veya sosyal durumunu ve geleceğe dair eğilimleri hakkında söz söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler:

Cudi Film Festivali, Kültür, Temsil Teorisi, Toplumsal Hayat

Jel Kodları:

Q10, R10, R23, R52, R53

ABSTRACT

This study was conducted as a result of a project supported by the Scientific Research Projects Coordination Unit of Şırnak University, which aims to examine the reflections of Şırnak province's unique structure in cultural, environmental, social, economic, and historical aspects in short films produced after 1990. The primary objective of the project is to analyze the visual representation of the newly established Şırnak province in terms of its cultural values, socio-economic, historical, and environmental structures. In line with this objective, a film festival titled "Cudi Film Festival" was organized. Through film competitions held twice within the scope of the festival, various films were collected. These collected films were evaluated as texts and subjected to content analysis. The analyses were conducted using the 'Representation Theory' method. During this process, the aim was to analyze the films in the context of identity, culture, social relations, environment, and meaning-making. The study aims to identify whether there are unique aspects of the city from cultural, environmental, social, economic, and historical perspectives based on videos filmed in Şırnak. In light of the obtained data, these unique aspects were identified and documented. The project aims to provide a valuable resource for understanding the social and cultural dynamics of Şırnak province. Based on the analysis of the collected films, it is possible to comment on the cultural, natural, and social conditions of the city and its future trends.

Keywords:

Cudi Film Festival, Culture, Representation Theory, Social Life

Jel Codes:

Q10, R10, R23, R52, R53

Atf (Citation): İnce, S. (2024). Filmler Üzerinden Şırnak: Kültürel Kimlik ve Toplumsal Yaşam. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 79-91. <https://doi.org/10.47138/jea.1559842>

¹Bu çalışma Şırnak Üniversitesi, 2023.SNAP.04.03.01 numaralı BAP projesinden üretilmiştir (This study was produced from Şırnak University, BAP project numbered 2023.SNAP.04.03.01).

²Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, selamiince@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3676-9044>, <https://ror.org/01fcvk23>

Giriş

Bir ülkenin dünyadaki ekonomik yeri, siyaseti, insanların yaşam biçimi, bütün popüler kültür ürünlerine olduğu gibi, o ülkede üretilen filmlere de doğrudan yansır. Bu nedenle filmlerin üretimi, dönemin ülke gerçekliğinden başka bir deyişle güncel gelişmelerden, gerçekleşen olaylardan, hâkim kültürel ve toplumsal hayattan doğrudan etkilenir. Bourse ve Yücel (2017, s.135), kültür “kolektif kimliğin nedeni değil, sonucu ve ürünüdür” demektedir. Kültür, kapalı bir sistem değildir ve sürekli yenilenmektedir. Bu yeniliği izlediği için ülke kültürü ve sosyolojisiyle filmlerin içerikleri sürekli bir tutarlılık göstermesi mümkündür ve filmler doğrudan toplumun bir yansıması olarak ortaya çıkmasalar da bir dolayımama olarak gerçekliği yansıtırlar. Toplumlar ve ülkeler, ekonomik, askeri veya teknolojik gelişmişlik durumlarıyla değerlendirilirken sinemayla, edebiyatla veya başka bir kültürel ürünle de tanımlanırlar ve görünür olurlar.

Filmler, mevcut egemen kültürden etkilenirken aynı zamanda bu kültürün şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır; bu durum dolayısıyla, filmler, kültürün gelecek nesillere aktarımında kritik bir işlev üstlenir. Bu çok yönlü etkileşim nedeniyle, filmlerin kültürel ve toplumsal işlevlerinin daha derin bir biçimde değerlendirilmesi gerekir. Sıklıkla edebiyat gibi bireysel ve duygusal durumların yansıtıldığı filmler, modernleşmenin bir sonucu olarak birey olma olgusunu ele alırken, bireyin toplum içindeki konumunu da göz önünde bulundurmaktadır. Arslan’a (2005, s.28) göre, "Sinemayı, arzu ve anlatının kesişim noktası olarak, modern toplumlara ait kültürel bir form ve kolektif arzuların aktığı önemli bir popüler kültür biçimi olarak ele almak, Türkiye'nin modernleşme sürecindeki eşsiz konumunu yeniden değerlendirmeyi gerektirir."

Toplum inşasında ve toplumların sürekliliğinde kültür sanat ürünleri birer iletişim ve aktarım aracı olarak hayati öneme sahiptir. Kültürel yaşam ve sanatsal ürünler insanların ve toplumların bilincini oluşturur ve süreç içinde yeniden şekillendirir. Kültürel ve sanatsal yollarla hayatın taklidi meydana geldiği gibi hayatın yeniden üretimi de gerçekleşir. Sanat ve kültür toplumun dilidir ve toplum inşasının en önemli unsurlarından biridir. Bu anlamda filmler, tıpkı diğer kültürel ve sanatsal aygıtlar gibi, hem toplum inşasında hem de toplumun bir arada tutulmasında “harç” görevi görmektedir.

“Filmler, inşa etikleri hayali dünyalarda insanların güncel korkularını, endişelerini, tutkularını ve arzularını dramatize ederek ulusu oluşturan insanlara cemaat olarak bir arada kalmaları için çağrıda bulunur. Farklı insan gruplarına ortak kültürü kabul etmelerine dair davetiye gönderilir” (İri, 2011, s.287). İri'nin belirttiği gibi, “ulusu oluşturan insanlara bir arada kalmaları için çağrıda bulunan” filmler bu işlevi yerine getirebilmek için, var olan kültürel ve toplumsal yapıyı filmlerde yeniden üretir, kültürü ve toplumsal yapıyı gelecek kuşaklara aktarır ancak filmler bunu yaparken sinema setine değil gerçek bir topluma ihtiyaç duyar.

Bu makale Şırnak’ın 1990 yılında il olmasından bugüne kadar geçen süreçte Şırnak iliyle ilgili çekilmiş videoların içerik analizlerinin yapıldığı bir projeden üretilmiştir. Filmlerde, görece yeni olan bu kentin kültürel, çevresel, sosyal, ekonomik ve tarihsel açılardan nasıl temsil edildiği anlatılmaktadır. Film incelemelerinde kentin özgün yanlarının temsil edilip edilmediği, varsa bu yanların ne olduğu saptanmıştır. Yeni kurulan Şırnak şehrinin, elde edilen filmler aracılığı ile yeni kültürel ve toplumsal özellikleri kayıt altına alınmıştır ve filmler aracılığı ile hangi kültürel, ekonomik ve toplumsal yapıların gelecek kuşaklara aktarıldığı tespit edilmiştir. Şırnak’ta daha önce bu kapsamda herhangi bir film festivali veya benzer bir proje gerçekleştirilmemiştir. Bu bağlamda proje ve projeden çıkan bu yayının gelecekte benzer çalışmalara bir temel oluşturacağı düşünülebilir.

1.Amaç ve Kapsam

Şırnak şehrinin Türkiye’nin 73. ili olarak kuruluşunun özgün bir yanı vardır. Siirt’e bağlı bir ilçe olan Şırnak, komşuları Mardin ve Hakkâri’den de ilçe olarak 3 komşu kentin özelliklerini, kültürel veya sosyal değerlerini taşıyan yeni bir il modeli olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada yeni kentin 3 ilin kültürel ve sosyal değerlerini harmanlayarak oluşturduğu yeni sentez incelenmiştir. Türkiye’de yaşanan kendine özgü yeni il oluşturma deneyimine siyasi, kültürel ve sosyal açılardan değinilmiş olup, yeni kentin filmlere yansıyan kültürel ve toplumsal yönelimleri ve eğilimleri tespit edilmiştir.

Şırnak, Nuh’un Gemisi kalıntılarının bulunduğu ileri sürülen Cudi Dağı’nın kuzeyinde, Şehr-i Nuh adıyla kurulmuş bir yerleşimdir. İlk olarak "Şerneh" olarak bilinen bu yer, daha sonra "Şırnak" adını almıştır. Osmanlı döneminde bir köy olarak varlığını sürdüren Şırnak, 1927’de Siirt’e bağlı bir ilçe iken, 1990 yılında il statüsü kazanmıştır (Bölgesel Göstergeler, 2009, s.11). Şırnak, 16 Mayıs 1990 tarihli ve 3647 sayılı kanunla Siirt’ten ayrılarak Türkiye’nin 73. ili olmuştur. Aynı kanun çerçevesinde, Siirt’in Eruh ilçesine bağlı Güçlükonak bucağı Şırnak’ın ilçesi haline gelirken, Mardin’in İdil, Cizre ve Silopi ilçeleri ile Hakkâri’nin Beytüşşebap ve Uludere ilçeleri de bu ile bağlanmıştır (Şırnak Valiliği, 2024).

Bu çalışma, yeni kurulan Şırnak ilinin görsel anlatımlarının hangi kültürel değerlerle ve toplumsal, ekonomik, tarihsel ya da çevresel yapılarla ilişkilendirildiğini incelemektedir. Ayrıca, bu temsil edilen değer ve yapıların toplumsal süreçteki anlamları da ele alınmıştır. 1990 yılından bu yana çekilen filmlerin toplumsal ve kültürel yapıyı nasıl yansıttığı ya da

eleştirdiği, yeni toplumsal, çevresel ve kültürel yapıyı nasıl meşrulaştırdığı ve film izleyicileri aracılığıyla sosyal ve kültürel sistemin nasıl yeniden üretildiği veya reddedildiği araştırılmaktadır. Film yönetmenlerinin kamu yönetimine, doğaya, çevreye, kültürel ve tarihi değerlere dair perspektifleri, Şırnak ilinin zenginlikleri ve çevresel, turistik sorunlarıyla ilgilenme biçimleri de bu çalışmada incelenmiştir. Şırnak'ın il olmasından bu yana modernleşme, yeniden inşa ve kalkınma süreçlerinin, başka bir anlatımla yeni dönem ruhunun filmlerde nasıl yansıtıldığı ve bu film üretimlerinin bu yönelimlere katkısı belirlenmeye çalışılmıştır.

En apolitik veya piyasa odaklı filmlerde bile dönemin siyasi, toplumsal ve gündelik yaşamına dair unsurlar gözlemlenebilir. Filmler, doğaları gereği kendiliğinden bir tasvir işlevi taşırlar; bu nedenle, amaca yönelik olmasalar bile gerçeklik algımızın bilinçdışı yönlerinin olması nedeniyle (Jung, 2020, s.17) filmler, sundukları hikâyelerle birlikte belirli bir döneme ışık tutma kapasitesine sahiptir.

Bu araştırma, filmleri metinler olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Fiske'ye (1996, s.132) göre, “yeğlenen anlam, okurla metin arasında birlikte üretilir” ve burada okur yerine izleyici koyularak, izleyicinin ideoloji içinde nasıl şekillendiği incelenmiştir. Seyirci, filmi deneyimlerken aynı zamanda filmi şekillendirir, çünkü “bir filmi seyirciler de yaratır” (Godard, 2014, s.223). Sinemanın geniş kitlelere ulaşabilmesi için izleyicilerin karakterler ve konularla duygusal bir bağ kurması gerektiği yaygın bir görüştür. Stam (2015, s.35), “sinema okuması olmayanlar için edebiyattır” diyerek sinema dilinin evrenselliğine vurgu yapar.

Filmler, farklı kavramlar açısından ele alınarak ortak noktalar belirlenmiştir. Metinlerin analizi ve temsillerin açıklanması, İngiliz Kültürel Çalışmaları perspektifiyle yapılmıştır. Bu yaklaşım, kültürel ürünleri toplumsal pratikler ve kurumlar olarak değerlendirme stratejisi geliştirmiştir (Turner, 2016, s.105). Edebiyat çalışmalarından alınan bu özelliklerin yanı sıra, Kültürel Çalışmalar, popüler kültür tüketicilerinin “eleyerek tükettiği” ürünleri de önemli bir şekilde ele almaktadır. Bu çalışmada, popüler kültür ürünleri olarak ele alınan filmlerin alt metinlerinin ifade ettikleri de incelenmiştir.

Filmleri “metin” olarak ele aldığımızda, film analizlerinin dönemin toplumsal ve yapısal özellikleriyle birlikte değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Bu durumda, kültürel metin çözümlemeleri, farklı öğeler arasındaki ilişkilerin incelenmesiyle, bu ilişkilerin oluşturduğu yapının doğasını keşfetmeyi amaçlar (Williams'tan aktaran Turner, 2016, s.71). Kültürel Çalışmaların temel meselelerinden biri temsil sorunudur ve popüler kültürdeki değişim odaklarının nasıl temsil edildiğini araştırır. “Kültürel Çalışmalar, kültürün güç dinamikleri tarafından şekillendirildiği ve toplumsal gerilimlerle dolu bir müzakere alanı olduğunu savunur” (Stam, 2000, s.236).

“Hall, iletişimde hiçbir şeyin doğal olmadığını savunarak, mesajların öncelikle inşa edilmesi gerektiğini ifade eder. Bu süreçte, toplumsal yapı homojen değildir; farklı çıkar gruplarından oluşur” (Turner, 2016, s.108). Ancak eleştirel teorinin önemli temsilcisi Adorno (2017, s.176), kitle iletişim araçlarının kamuoyu üzerindeki ideolojik etkisinin genel kültürel iklimi belirlediğini vurgular. Adorno'ya göre, ideolojik ve teknolojik hegemonya bireysel düşünce yapısını yoğunlaştırırken, bu süreçte toplumsal düşünce yapısı kendiliğinden oluşur. Gerçekliğin özne üzerindeki etkisi önemlidir; kitlelerin kendiliğinden bir bilinci oluşur ve bu bilinç mevcut siyasi, düşünsel ve kültürel gerçekliklerden etkilenir. Hall, iletişim sürecinin hiçbir metinde doğrudan ve otomatik olmadığını belirtir; mesaj inşası ile kabulü arasında her zaman bir kopma vardır. Adorno'ya (2017, s.181-182) göre, “basit cehalet ve kafa karışıklığı arasında, yeterli entelektüel eğitim olmaksızın, kitle iletişim araçlarının etkisi altında kalan bireylerin durumu arasında ayırım yapmak zordur.”

Bu çalışmaya veri oluşturan projenin amacı, “Şırnak ilinin görsel olarak hangi kültürel değerler ve toplumsal, ekonomik, tarihsel veya çevresel yapılarla ilişkili sunulduğunu incelemek” olup, elde edilen filmler bu bağlamda metinler olarak değerlendirilmiş ve ilgili sorular etrafında analiz edilmiştir.

2. Materyal Toplama

Makaleye temel oluşturan “Şırnak ilinin özgün yapısının kültürel, çevresel, sosyal, ekonomik ve tarihsel açılardan, 1990 sonrası çekilmiş kısa filmlere yansımalarını incelemeyi” amaçlayan bu projenin amacına uygun materyal elde etmek için sosyal medyadan ve dijital platformlardan “film çağrıları” yapılmıştır. Film elde edebilme tekniğini daha ilginç ve dikkat çekici kılabilmek için Şırnak Üniversitesi bünyesinde bir film festivali ve festivale dahil olarak bir yarışma düzenlenmiştir. Gelen filmlerin hepsi tek tek incelenmiş, nicel olarak elde edilen materyal nitel araştırma yöntemi içinde içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Film içerikleri temsil teorisi yöntemine göre analiz edilmiştir.

Projenin amacı ve bu paralelde gerçekleştirilmesi öngörülen Film Festivalinin adı 2023 yılı Mart ayında Cudi Film Festivali olarak kesinleştirilmiş, çağrı metni, festivalin sınırları ve sosyal medya hesapları üzerinde çalışılmış, 2023 yılının Nisan ayı başında da ilgili çağrı metni kurulan sosyal medya hesapları üzerinden ilgililere duyurulmaya başlanmıştır.

Bu çerçevede amaca uygun olarak video, dijital görüntü veya film toplamak için sosyal medya hesapları ve dijital platformlar kurulmuştur. Proje kapsamında iki kez Cudi Film Festivali düzenlenmiş ve bu yolla filmler elde edilmiştir. Proje kapsamında kurulan Cudi Film Festivali hem Şırnak kentinde hem de üniversitede olumlu karşılanmış ve geleneksel bir film festivali halini almıştır.

2.1. Cudi Film Festivali

Proje amacına istinaden festivale yönelik oluşturulan çağrı metni kapsamında, (1) Şırnak'ın il olmasından sonra yani 1990 sonrası, (2) Şırnak'ı konu alan ya da Şırnak'ta çekilmiş (3) 2 ile 40 dakika arasındaki tüm video materyallerinin, belirtilen sosyal medya adreslerine veyahut Şırnak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne bizzat elden teslimi talep edilmiştir.

Söz konusu projeye ilişkin filmlerin son tarihi 9 Mayıs 2023 olarak belirlenmiş ve bu tarihe kadar ilgililerin yarışmaya konu video kayıtlarını göndermeleri istenmiştir. Bu paralelde 3 tanesi elden, geri kalanları e-mail ve sosyal medya aracılığıyla dijital ortamda olmak üzere toplam 48 adet kayıt elde edilmiştir ve bu u videolar arşivlenmiştir.

Söz konusu 48 filmin tamamı, öncelikle proje yürütücüsü ve ekibi tarafından incelenmiştir. Daha sonrasında, Şırnak Üniversitesi bünyesinde farklı bölümlerde görev yapmakta olan öğretim elemanlarından oluşan bir Festival Komitesi oluşturulmuş ve proje ekibi ilgili filmleri söz konusu komiteye sevk etmiştir. Komite bazı filmlere gösterime hazırlanması için teknik müdahale edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Örneğin bazı filmlerin adları veya künyesi kurgu programıyla yazılmış, bazı filmlerin ses düzenlemesi tekrar yapılmış, bazılarının da kurgudaki teknik yanlışları düzeltilmiştir. Bütün bu işlemler film sahipleri ile iletişime geçilerek yapılmış ve filmler gösterime uygun hale getirilmiştir.

Bu işlemler sonrası komitenin festival yarışma programında gösterilmesine uygun gördüğü filmlerle, 22-24 Mayıs 2023 tarihleri arasında, Şırnak Üniversitesi 15 Temmuz Kongre Merkezinde muhtelif salonlarda gösterimler gerçekleştirilmiştir (İHA, 2023). Bu çerçevede gösterime hak kazanan 31 filmin sahiplerine "katılım belgesi" verilmiş, jüri değerlendirmesi sonucu ilk 3 en yüksek puanı alan filme de başarı ödülü belgesi ve sponsor tarafından sağlanan hediyeler takdim edilmiştir (Şırnak Üniversitesi, 2024).

Proje kapsamında, birinci festivalin ardından 2. Cudi Film Festivali düzenlenmesi kararı alınmıştır. Festival yapılacağı duyurusu yine sosyal medyadan ve yerel dijital sitelerden yapılmıştır (Şırnak Haber, 2024). Proje amacına istinaden festivale yönelik oluşturulan çağrı metni kapsamında, birinci festivalin çağrı metninde yer alan ibareler yine kullanılmıştır. Projenin amacına uygun olarak ikinci festivalin düzenleneceği ve ikinci yarışmanın yapılacağı duyurulmuştur. Yarışmaya katılım koşulları, birinci festivalde olduğu gibi kalmış olup, (1) Şırnak'ın il olmasından sonra yani 1990 sonrası, (2) Şırnak'ı konu alan ya da Şırnak'ta çekilmiş (3) tüm video materyallerinin, belirtilen sosyal medya adreslerine veyahut Şırnak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne bizzat elden teslimi talep edilmiştir.

Film Festivali çağrı duyurusuna cevap verenlerle birlikte duyuruları görmediği düşünülen bazı Şırnaklı yönetmenlere ve diğer illerde eğitim gören Radyo-Televizyon ve Sinema öğrencilerine çeşitli araçlarla festivale katılım çağrısı yapılmıştır. Buradaki amaç, zaten ellerinde film olduğu düşünülen yönetmen ve öğrencilerin filmlerini hem arşiv projesi ile hem de Şırnaklı film sever kitle ile buluşturmadır. Bu yöntem sonucunda da birinci festivalden daha profesyonel filmlerin festivale katılması sağlanmıştır.

Duyurular ve diğer iletişim araçları vasıtasıyla 2. Cudi Film Festivali'nde gösterilmek ve yarışmak üzere 36 film elde edilmiştir. Bu filmlerden 26'sı gösterime hazır hale getirilmiştir. Birinci festival öncesi yapılan işlemler burada da tekrarlanmış olup, komite bazı filmlere gösterime hazırlanması için teknik müdahale edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Örneğin bazı filmlerin adları veya künyesi kurgu programıyla yazılmış, bazı filmlerin ses düzenlemesi tekrar yapılmış, bazılarının da kurgudaki yanlışları düzeltilmiştir. Bütün bu işlemler film sahipleri ile iletişime geçilerek yapılmış ve filmler gösterime uygun hale getirilmiştir.

Bu kapsamda Şırnak Üniversitesi 15 Temmuz Kongre Merkezinde 27-28 Mayıs 2024 tarihleri arasında 2. Cudi Film Festivali düzenlenmiştir. Festivalde gösterime uygun bulunan filmler, öğretim üyelerinin ve izleyicilerin hazır bulunduğu salonda 2 gün boyunca gösterilmiş ve yine öğretim üyelerinden oluşan jüri tarafından değerlendirilmiştir.

2.Cudi Film Festivali kapsamında ayrıca "Şırnak'ta Sinema" konulu bir panel organize edilmiştir. Şırnaklı yönetmenlerin ve senaristlerin katıldığı panel, halkın da yoğun ilgisini çekmiştir. Ayrıca Şırnakspor tarihini anlatan "Tozlu Kramponlar" adlı film gösterimine Şırnak spor yöneticileri ve taraftarları da katılmıştır (Şırnak Üniversitesi, 2024).

3. Yöntem

Projedeki filmlerin analizi, "Temsil Teorisi" çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Filmler, metinler olarak ele alınmış ve Stuart Hall'un inşacı yaklaşımına dayanarak kimlik, kültür, toplumsal ilişkiler, çevre ve anlam inşası süreçleri incelenmiştir. İçerik çözümlemesi yöntemiyle yapılan nitel analizler, projeye dâhil olan filmlerin öznel bir ürün olmaktan ziyade kültürel ve toplumsal olguların yansıması olduğunu ortaya koymuştur. Filmler, sadece olayları yansıtmakla kalmayıp, sosyal konular ve tarihi olayları biçimlendirmede ekonomik ya da materyal unsurlar kadar önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu projede incelenen filmler, Şırnak'ın il olarak kuruluşu ile birlikte toplumsal hayatta mevcut olan ve günümüzde devam eden kültürel ortamı, ekonomik ve sosyal yapıyı gözler önüne sermektedir. Stuart Hall, "anlam sistemleri" olmadan bir kimlik üstlenmenin mümkün olmadığını belirtmekte ve bu sistemlerin eksikliği durumunda "kültür" olarak adlandırılan

ortak yaşam dünyasının inşa edilemeyeceğini vurgulamaktadır (Hall, 2017, s.13). Hall'ün inşacı yaklaşımına göre, kimlik, kültür ve anlam sürekli bir oluşum sürecindedir; dolayısıyla hiçbir kimlik sabit ve kalıcı olamaz. Sinemanın toplumsal kültürü oluşturmadaki etkisi, özellikle Şırnak'a dair filmlerde belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir.

Bu çerçevede analiz edilen filmlerde aşağıdaki sorulara cevap aranmış ve bu cevapların sonucunda bir kategorileştirilmeye gidilmiştir. Bu kategorileştirme sonucu Şırnak'ın filmlerle nasıl temsil edildiğine dair bir görüntü ortaya çıkmıştır.

1.Filmlerde ana tema veya konu nedir? Filmlerde hangi konunun öne çıkarıldığına, asıl olayın ne olduğuna bakılmıştır. Örneğin filmlerin konusu doğa mı, evcil veya yabani hayvanlar mı, gençlik mi, yaşlı insanlar mı, spor mu?

2.Filmlerin ortak görüntü özellikleri var mı? Filmler kırsal kesimde mi şehirde mi çekilmiş? Dış mekânda mı iç mekânda mı? Yollar, kentsel altyapı, yeşil alan, orman, tarla, köy gibi görüntüler ortaklaştırılabilir mi?

3.Filmlerde oyuncu veya kahraman var mı? Oyuncuların fiziki görünümü, giysileri, aile ilişkileri, konuşma dili, siyasi yönelimi, kültürel ve dini tutumu gibi açılardan kahramanların konumları değerlendirilmiştir.

4.Tarihsel/dönemsel ve mekânsal özellikler gerçeği ne kadar temsil ediyor? Filmler, hem yapım yılları hem de temsil ettikleri dönemin ortak özellikleri üzerinden tasnif edilmiştir. Filmler yoğun olarak hangi dönemde yapılmış ve hangi dönemi temsil etmektedir?

5.Ele alınan filmlerde toplumsal cinsiyet veya kadın temsili nasıldır?

6.Film müzikleri kullanılmış mı? Kullanılmışsa hangi dilde ve hangi türdedir?

İncelenen filmlerde, Şırnak'ta, insanların yaşam tarzları, öyküleri, çelişkileri, davranışları, yapıları ve değişim süreçlerini anlamaya yönelik bilgi, temsil kuramı ile üretilmiştir.

Kirel (2012, s.363), “kültürel ürünlerdeki temsiller aracılığıyla yaratılan dünyaların değişiminin tesadüfî olduğunu düşünmek, en hafif tabirle saflıktır” demektedir. Filmler, kültürel belirleyiciler olarak işlev görmektedir. Hall'ün (2017, s.13) tanımına göre, kültür bir bütün olarak “olayların ardından bir yansıma” değil, sosyal konuları ve tarihi olayları şekillendiren ekonomik ve materyal unsurlar kadar önemli bir süreçtir. Bu nedenle, bu sürecin inşasını açıklamak gereklidir. İncelenen filmler, kültürel temsiller olmanın yanı sıra siyasal temsiller olarak da değerlendirilmelidir.

“Temsil olgusu, birileri için ve onlar adına konuşma olan siyasi temsilin yanı sıra felsefe ve sanattaki anlamıyla, iktidar ilişkilerinden alttakilerin ifade edebilme durumlarına kadar pek çok açıdan açılımlar sunar” (Akbal Süalp, 2004, s.67). Kendilerini ifade edemeyen bireyler, sinema, edebiyat ya da diğer kültürel ürünlerle tanımlanarak görünür hale gelir. Temsil edilen özne, özü itibarıyla gösterilendir ve bu süreçte hem gösterilenin hem de izleyenin bilinci yeniden şekillenir. Temsil aracılığıyla hayatın taklidi ve yeniden üretimi gerçekleşir.

Hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilen projeden üretilen bu makale, filmleri inşacı bir temsil olarak ele almakta ve bu temsilin inşasında rol oynayan tarihsel, toplumsal, ekonomik ve politik/ideolojik bağlamı açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Zira “sinema, çıktığı toplum/kültürün bir yansımasıdır; toplumsal yapı ile etkileşerek değişim gösterir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler, sinemanın gelişiminde – bazen duraklamasında – etkili olmuştur ve sinema tarihini bu etkileşimler çerçevesinde değerlendirmek mümkündür” (Güçhan, 1992, s.71–72).

Diken ve Laustsen (2016, s.21), “Sinema, gerçekliğin kendisinden ziyade belirsiz bir temsili değil midir?” sorusuna yanıt olarak, “diyalektik açıdan sinema hayattır ve hayat da sinemadır; ikisi de birbirinin hakikatini anlatır” der. Toplumsal gerçeklik, bazen sinemanın sanallığının bir yansıması gibi algılanabilir ve sinemanın gerçekliği yansıtmak yerine gerçekliğin sinemada belirdiğine dair bir izlenim oluşturulabilir (Diken ve Laustsen, 2016, s.20). İnsanlar, iletmek istediklerini ifade etmek için yazılı ya da sözlü kelimeleri kullanırken, dil sembollerle doludur ve aynı zamanda belirsiz işaret ve imgeleri de içerir. Filmlerdeki imgeler, bilinçli veya bilinçsiz olarak bireyleri ve toplumu yeniden şekillendirir, ancak bu süreç genellikle geleneksel işaretlerin tekrarına dayanır.

Ryan ve Kellner (2010), romantik aşk, babaerkil aile yapısı ve işyeri hiyerarşisi gibi birçok toplumsal değerlerin sanal dünyada yeniden üretildiğini ve bu olguların derinlemesine incelenmesi gerektiğini belirtir. “Günlük yaşamın detaylarının gözden kaçırılması, toplumsal yaşamın tamamının ihmal edilmesiyle doğrudan ilişkilidir” (Ryan ve Kellner, 2010, s.73). Bu nedenle, görünüşte basit olan tüm imgelerin bir anlam taşıdığı ve incelenmesi gerektiği unutulmamalıdır. Kellner, filmlerin ifade ettiklerinden daha fazlasını anlatma potansiyeline sahip olduğunu ve bu filmler aracılığıyla dönemin yapısını anlamının mümkün olduğunu vurgular. “Filmler, seyircilerin mevcut hayatlarının sınırlarını aşarak yeni yaşam ve varoluş biçimlerini hayal etmelerini sağlayan ütopyacı bir boyut barındırabilir. Daha iyi bir dünya tasvirleri ideolojik katmanlar sunabilir; eleştirel bir inceleme ile bu görüşler, kendi döneminin ideolojik sorunlarına ve mücadelelerine ışık tutabilir” (Kellner, 2013, s.34).

Filmler, sundukları görüntüler, sahneler ve hikâyelerle yalnızca belirli bir dönemi değil, aynı zamanda kişisel ve toplumsal aydınlanmayı da teşvik eder. Bu çalışmada gerçekleştirilen film analizleri, günümüz Şırnak ilinin toplumsal,

kültürel ve ruhsal eğilimleri, bunların tarihsel kökleri ve gelecekte alacağı olası biçimler üzerinde yönelimleri göstermeye çalışmıştır. Sinema, sadece geçmişi yorumlamakla kalmaz, aynı zamanda geleceği şekillendirir; bu durum ideolojik bir belirlemeden öte bir anlam taşır. “Filmler, çevrildikleri dönemde olabilecek olayları tahmin etme ve öngörme yeteneğine sahiptir” (Kellner, 2013, s.36). Foucault’ya (2017, s.340) göre, ideoloji “bütün bilgilerin bilgisi”dir ve temsil ile ideoloji arasında “söylemin” oluşumunu kapsayan doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu perspektiften incelenen filmlerin arka planındaki söyleme ulaşılmaya çalışılmış ve elde edilen bilginin arkeolojisi yapılmıştır.

4. Analiz ve Bulgular

4.1. İçeriklerine Göre Film Kategorileri

Proje kapsamında düzenlenen Cudi Film Festivali birincisi ve ikincisinde toplam 74 adet film elde edilmiştir. Bu filmler ağırlıklı olarak, dünyadan kopmuş, merkezden uzak bir çağ ve mekânda, samimi, sıcak ve insani atmosferde geçmektedir. Merkeze uzak olma belki teknik olarak bir imkânsızlık gibi gösterilse de modernlik hızının dışında olmak insanlığın korunması olarak sunulmaktadır. Elde edilen tüm filmler bu tür içeriklerden oluşmamakta olup; bu filmlere kurgu olmayan, belgesel türündeki filmler ve tamamlanmış film denemeyecek ham görüntüler de dâhildir. Filmler konularına yani ana temalarına göre kategorilere ayrıldığında film sayılarına göre şu başlıklar öne çıkmıştır.

Hayvan ve insan: 14

Doğal ve çevresel zenginlikler: 12

Kentsel dönüşüm, köy ve kent hayatı: 7

Eğitim: 6

Aile ilişkileri ve çocuk: 6

Gençlik ve spor: 5

Uyuşturucu ve sigara ile mücadele: 5

Müziyenler ve Ressamlar: 5

Tarihi mekânlar, tarihi kişilikler: 4

Dini ve felsefi konular: 3

Hastalık: 3

Diğerleri: 4

4.1.1. Hayvanlar ve İnsanlar

Festivallere gönderilen filmler arasında en çok yer alanlar, insan ve hayvan ilişkilerini ele alan yapımlardır. Şırnak’ta, bu temanın işlendiği filmlerin büyük bir bölüm oluşturması ve hem evcil hem de yabani hayvanların konu edilmesi, beklentilere uygun bir durumdur. Şırnak, hayvancılıkla geçinen ve kırsal ilişkilerin hâkim olduğu bir şehir konumundadır. “İlin kırsal bölgelerinde ana gelir kaynağı hayvancılıktır. Yayılcılık yöntemiyle birçok küçükbaş hayvan beslenmektedir” (TÜİK, 2012, s.12). Ayrıca, “Şırnak’ın arazilerinin %22’si tarımsal alan, %39’u ormanlık, %15’i ise çayır ve mera alanlarından oluşmakta, bu da toprakların büyük bir kısmının tarım ve hayvancılığa uygun olduğunu göstermektedir” (Şırnak Valiliği, t.y.).

Filmlerde Şırnak ekonomisinde hayvancılığın önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Festivallerin yarışma bölümünde de zaten insan ve hayvan ilişkilerini konu alan filmlerin ödül aldığı görülmektedir. Birinci festivalin ilk üç ödülü “insan ve hayvan” ilişkilerini konu alan filmlere gitmiştir.

Ödüllü yönetmenlerden Diyar Sapmaz, “Sincap Ailesi” isimli filminde doğada yaşayan sincapların nasıl evcilleştiğini, doğanın tahribatı sonrasında bir sincabın nasıl kentte yaşamak zorunda kaldığını anlatmıştır. Bu film, orman tahribatı konusuna bir sincabın gözünden bakarak da sosyal sorumluluk vurgusu yapmıştır. Sapmaz, evcil olmayan bir hayvanın yaşam alanının daralması yani ormanların tehlike altında olduğunu göstererek kentin ekonomik geleceğinin nasıl tehlikeye girebileceğini göstermeye çalışmıştır. “Sütün Evrimi” adlı filmin yönetmeni Murat Yumak ise, keçi yetiştiriciliğini, keçilerden geleneksel yöntemlerle süt ve yoğurt elde edilmesini anlatmıştır. Bu filmde keçilerin hem insanların yoldaşları olduğu gösterilmiş hem de en önemli geçim kapılarından biri olduğu hatırlatılmıştır. Filmde keçilerin yanında eşek ve köpekler de insan dostu olarak gösterilmektedir. “Her Şey Yolunda” filmiyle ödül kazanan Muhammet Beyazdağ ise, küçük çocukların inek sürüsü otlatmasını ve çoban köpeği sevgilerini konu edinmiştir. Çobanlık yaparak ailesinin geçimine katkıda bulunan çocukların evcil hayvanlarla ilişkileri sıcak bir ortam yaratılarak anlatılmaktadır. Çocuklar evcil hayvanlar olan inekleri bir ekonomik ürün olarak değil, iç içe yaşadıkları dostlar olarak görmektedir.

İkinci festivalde ödül alan filmlerden biri de insan ve hayvan ilişkisi üzerinedir. Muaz Güneş'in "Heg (Yumurta)" filmi güvercinlerin evcilleştirilmesi, bakımı, uçurulması ve çocukların güvercin yumurtası çalma girişimleri üzerine yapılmış kısa bir hayvan sevgisi filmidir.

4.1.2. Doğal ve Çevresel Zenginlikler

Filmlerde ikinci en büyük yoğunlaşma ise, doğal zenginlikler yani ormanlar, ırmaklar, dağlar, tarlalar, ağaçlar veya doğa olaylarının ve mevsim geçişlerinin geniş yer kapladığı filmlerden oluşmaktadır. Yönetmenlerin doğayla iç içe olduğu, doğayı ve çevreyi koruma arzusu içinde olduğu, doğayı günlük yaşamın bir parçası gördüğü anlaşılmaktadır. Bazı filmlerde tahrip edilen doğa dile getirilirken bazı filmlerde güzellikler sergilenmektedir. 2. Cudi Film Festivalinde ödül alan filmler içinde Semiha Yıldız'ın "Cudiye Mirada (Dileklerin Cudisi)" adlı filmi, Cudi dağı etrafındaki dereleri, ormanları ve doğal güzellikleri konu alan bir animasyon filmidir. Jüri Özel Ödülü'ne layık görülen Ramazan Ayan'ın tüm çalışmaları içinde buğday tarlalarını gösteren görüntüler ve geleneksel yöntemlerle tırpanla buğday biçme merasimi de doğal hayat sevgisi kategorisinde değerlendirilebilir. Doğa insanların beslendikleri alan olarak ve korunması gereken bir değer olarak gösterilmektedir. Doğal çevreye ve güzelliklere adeta bir kutsiyet atfedilmektedir.

4.1.3. Kentsel Dönüşüm, Köy ve Kent Hayatı Karşılığı

Gönderilen filmler arasında önemli bir kategoriye ise köy hayatının bitişi ve kentte yaşam veya kentsel dönüşüm filmleri oluşturmaktadır. Çekilen filmlerde insanların dolayısıyla yönetmenlerin köy hayatına, doğal yaşama özlem duyduğu görülmektedir. "1990 nüfus sayımında %48 olan kentleşme düzeyinin 2008'de %63'e ulaşması Şırnak'taki kentleşme hızının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, kırsal kesimde 1990'dan sonra güvenlik nedeniyle boşaltılan köylerin kent ve ilçe merkezlerine göç etmesiyle açıklanabilir" (Erkan ve Aydın, 2010, s.187). Günümüzde kentleşmenin daha da yoğunlaştığını tahmin etmek güç değildir ve 1990'lardan itibaren yaşanan göç olgusunun travmatik etkilerinin kuşaklara aktarıldığı görülmektedir. En azından doğaya ve köye özlem devam etmektedir.

Doğanın içindeki köy hayatı özgürleştirici, iyileştirici ve mutluluk veren bir atmosfer içinde sunulurken kent hayatı, özellikle de çok katlı binalar arasındaki yaşam, boğucu ve hasta edici bir atmosferde gösterilmektedir. Bu durumun sinemadaki genel eğilimle bir ilişkisi vardır Türk sinemasının önemli bir kısmında "Anadolu değerleri iyileştirici, hatta kurtarıcı, müdahalesine ihtiyaç duyulan bir konum olarak gösterilir" (Akbulut, 2014, s.35). Terk edilmiş ve yıkılmış köyler, harabe evler, köy yaşamı, Şırnak'ın TOKİ projelerinden önceki görüntüleri, eski Şırnak mahalleleri görüntüleri ve modern inşaat projeleri içinde insanların yalnızlığını konu alan filmler bu alanın ağırlığını oluşturmaktadır. Yeni yapıların gösterilmesinde bile geçmişe özlem anlatılmaktadır. Yeni yapılar hem mekânsal hem de ruhsal olarak boğucu olarak tasvir edilmektedir. TOKİ binaları ruhsal bir çöküş ile ilişkilendirilerek sunulmaktadır. Köy hayatı ise, geniş yeşil çayırlar, temiz akarsular, besili ve bakımlı köpekler gibi sembolik görüntülerle güçlendirilmiştir.

4.1.4. Eğitim

Filmlerin önemli ortak konularından biri de eğitimidir. Özellikle köy okulları, köylü çocukların eğitim alma arzusu, eğitimin önemi, öğretmen yetersizliği, kitap sevgisi, okuma aşkı gibi konuları işleyen filmlerde çocuklar ve öğretmenler izleyiciye köy okullarının dezavantajlı durumlarını anlatmaktadır. "Şırnak'ta ilkokula başlayan öğrencilerin %14,9'u ortaokula, %6,7'si de liseye devam etmektedir. Bu oranlar sırayla Türkiye geneli için 35,9 ve 31,7'dir" (Şırnak Master Planı, 2003, s.38). Tek öğrencili bir okul, çocuğunu okula göndermek istemeyen bir baba, okuyacak kitap bulamayan çocuklar, eline geçen her şeyi okuyan öğrenciler gibi konulara sahip olan filmlerin eğitim konusuna farklı açılardan baktığını göstermektedir. Eğitim konusu ilginç bir biçimde köylerin ve kırsal alanların konusu olarak ele alınmıştır. Eğitim almanın maddi yetersizlikler, bilinçsizlik veya kırsal kesim imkânsızlıkları yüzünden mümkün olmadığını anlatan filmler, bir tarafı suçlamamakla birlikte bir bilinç yetersizliğinden ve özensizlikten bahsetmektedir.

Eğitim filmleri içinde kız çocuklarının okutulmaması veya okuldan erken alınarak evlendirilmeleri, anadilde eğitim gibi konuları içeren filmler, kütüphane kurulması, çocuk evliliğine karşı çıkılması, okulsuz köy kalmaması, okul özlemi çeken çocukların elinden tutulması gibi çözüm önerileri de sunmaktadır.

4.1.5. Aile İlişkileri ve Çocuk

Aile ilişkileri kategorisinde işsizlik, çekirdek aile sonucu yaşlıların yalnızlığı, evlerin modern hayatta mekânsal olarak küçülmesi, misafirlik, gençlerin aileyle diyalog kuramaması gibi konular işlenmiştir. Köydeki aile daha mutlu gösterilirken şehirde apartman dairesinde yaşayan aileler daha mutsuz görünmektedir. Ancak ebeveyn ve çocuk birliği, aileyi ayakta tutan mutluluk tablosu gibi sunulmaktadır. Çocuğuna güzel bir gelecek sağlamak için çırpınan aileler de temsil edilmiştir.

Çocuklar her zaman aileye olumlu bir katkı vermektedir. Filmlerin çoğunda konu çocukların etrafında gelişmektedir. Çocuklar hareketli, masum, zeki, sevimli, güzel ve vicdanlı olarak anlatılmaktadır. Çocuklar bütün güzelliklerin sembolü gibidir ve ailede olumlu değişimi de tetiklemektedir. Örneğin Şero filminde küçük bir çocuk, Şafi inancındaki ailesine eve küçük bir köpek bile aldırabilmektedir. Şafi İslam geleneğinde köpeklerin insanla ilişkileri ve abdest konusu tartışmalıdır

(İslam Ansiklopedisi, 2010). Şafilere göre, “Yalnız eti yenen hayvanların kıl ve yünleri temizdir” (Gülenç, 2021, s. 86) ve “Necis olan köpek ve domuzun kılı müstesna, kıl inanın elbisesine yapışırsa onunla namaz kılmakta beis yoktur” (Gülenç, 2021, s.92). Yani Şafi inancına göre köpek ve domuz kılı yapışan bir elbise ile namaz kılmamak gerekmektedir. Buna uygun olarak köpeğin evde bulunması istenilen bir şey değildir.

Festivallere gönderilen filmlerde, kedi, köpek, kuş veya sincap sevgisi genellikle küçük bir çocukla ilişkilendirilerek verilmiştir. Yöre insanının geçim kaynağı olan evcil küçük ve büyükbaş hayvanlar da yine çoğunlukla çocukla ilişkilendirilerek konu edinilmiştir. Bu filmlerin tamamında doğanın bir parçası olan hayvanlara sevgi ve merhametle yaklaşmış, bu sevgi merhamet çocukların saf duyguları ve koşulsuz bağlılıkları ile pekiştirilmiştir.

4.1.6. Gençlik ve Spor

Gençlik ve spor konulu filmlerin bir kısmını futbol filmleri diğer kısmını da gençlerin spor sahası ve altyapısı taleplerini dile getiren filmler oluşturmaktadır. Köyde ya da kırsal alanda futbol oynayan çocukların modern futbol sahası özlemi içinde olduğu görülmektedir. Gençlik amaçsızlığı, avarelik, aşk, intihar eğilimi gibi gençleri ilgilendiren konularda filmler de vardır. Bu filmler yetkililere bu sorunlara karşı ilgili olma çağrısında bulunmaktadır.

Filmlerden biri olan Şırnakspor belgeselinde her türlü imkânsızlığa rağmen bir kentin takımının izleyici desteği ile nasıl ayakta kaldığı vurgulanmaktadır. Gençlere daha çok spor imkânı tanınması çağrısı yapılmaktadır.

4.1.7. Uyuşturucu ve Sigara ile Mücadele

Uyuşturucu ve sigara gibi kötü alışkanlıklardan gençleri ve çocukları korumak amaçlı filmler de önemli bir kategori oluşturmaktadır. Özellikle öğretmen ve öğrencilerin çektiği bu tür filmlerin kamu yararı gözetilerek yapıldığı ve emniyet müdürlüğü, okullar veya bir kamu kurumunca desteklediği görülmektedir. Filmlerin künyelerinde emniyet müdürlüklerine, okullara veya kaymakamlara teşekkür edilmesinden bu işbirliği anlaşılmaktadır. Alkol filmlerde bir konu değilken uyuşturucu ve sigaranın neredeyse aynı derecede zararlı olduğunun gösterilmesi dikkat çekmektedir. Filmler genellikle uyuşturucu kullanan bir gencin olumsuz olarak değişimini, hayatının ve bedeninin bozulmasını ve toplumdan dışlanmasını göstermektedir. Filmler gençlere bu alışkanlık edinince aileden saklamamasını öğütlemektedir. Uyuşturucu bağımlılığı için izbe yerler ve okul önleri tehlikeli mekânlar olarak gösterilmektedir. Sigara içen gençlerin dışlanmasıyla sigara içmenin de zararlı bir alışkanlık olduğu anlatan bir film de mevcuttur.

4.1.8. Müzisyenler ve Ressamlar

Müzik, resim ve diğer sanatları içeren filmler arasında özellikle dengbêj filmleri öne çıkmaktadır. “Dengbêjlik, Kürt sözlü edebiyatında kılam ve stran söyleme sanatıdır. Dengbêj kelimesinin anlamı; deng ‘ses’ ve bêj ‘söyle’dir. Bu terim, sözün ahenkli bir biçimde icra edilmesini sağlayan kişi anlamında kullanılmaktadır. Dengbêjler, genellikle köylerden köylere dolaşarak, söyledikleri destanlar, kılamlar, ilahiler ve hikâyelerle hayatlarını sürdürmektedirler” (Wikipedia, 2024). Ayrıca, gönderilen filmler arasında Şırnak’ta dengbêjlik yapan tanınmış bir sanatçının bu film için gerçekleştirilen özel bir çekimi de bulunmaktadır.

Film müziklerinin önemli bir kısmı dengbêj müziğidir. Doğal güzellikler ve çevreler de dengbêj müziği eşliğinde sunulmaktadır. Şırnak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin çektiği, Şırnak şehrindeki duvar boyamaları filmi de resim konulu film kategorisinde değerlendirilebilir. Cizre’de çocuğunun ressam olmasını isteyen bir babanın hayatını anlatan ve çocuğunu ressam olarak gösteren bir filmde bölgede sanata verilen önemi anlıyoruz.

4.1.9. Tarihi Mekânlar, Tarihi Kişilikler

Şırnak’taki tarihi mekanları, alimleri ve tarihi kalıntıları anlatan filmler genellikle Cizre ilçesinde çekilmiş filmlerdir. “Şırnak ilçeleri arasında Cizre’nin üzerinde ve çevresinde barındırdığı kültürel varlıklar açısından ayrı bir önemi bulunmaktadır. Tarihte El – Cezire olarak adlandırılan bölgenin başta gelen kentlerinden biri olan Cizre, başta kalesi olmak üzere, cami, medrese, köprü gibi yapılarla cazibe merkezi olma özelliği taşımaktadır” (Şırnak Kültür Envanteri, 2010, s.15). Cizre’de El Ceziri’nin hayatını anlatan bir filmin yanında, Cizre Surları, Mem-u Zin gibi tarihsel değerler de filmlerde anlatılmıştır. Yine Kumçatı kasabasındaki tarihi susam değirmenini anlatan bir film de geleneksel tarihi mekân filmleri içinde değerlendirilebilir. Tarihi kişiliklerin hayat hikayeleri genellikle dini bir temelde yapılmaktadır ve bu kişiliklerin dini hizmetleri anlatılmaktadır.

4.1.10. Dini ve Felsefi Konular

Bilginin anlamı ve kader temalarını işleyen Mahsum Taşkın’ın 2. Festivalde ödül kazanan “Binbir Gece” adlı filmi, dini ve felsefi konular çerçevesinde ele alınabilir. Ayrıca, Ezidilerin terk edilmiş Mağara köyünün görüntüleri de bu tür filmler arasında değerlendirilebilir. “Güneydoğu Anadolu Bölgesi, özellikle Şırnak, birçok din, dil ve kültürün yüzyıllar boyunca bir arada yaşadığı bir alandır. Müslümanların yanı sıra Süryani, Keldani ve Yezidiler de bu bölgenin eski toplulukları arasında yer alır” (Okçu, 2010, s. 889).

Esra Fakhani Yıldız'ın "Melayê Cizirî" filmi de bu kategoriye dahil edilebilir. Molla Ahmed-i Cezirî (Kürtçe: Melayê Cizirî, d. 1570 - ö. 1640), 16. ve 17. yüzyılda yaşamış önemli bir Kürt âlim, şair ve edebiyatçıdır" (Wikipedia, 2024) ve bölgenin kültürel belleğinde önemli bir yer tutar. Tarihi kişilikler üzerine yapılan filmler, dini ve felsefi bağlamda incelenmektedir.

4.1.11. Hastalık

Hastalık filmleri 2019'da başlayan Koronavirüs pandemisini (COVID-19) konu almaktadır. COVID-19 döneminde işsiz kalan insanları, izole olan yaşlıları anlatan daha çok sosyal sağlık meseleleriyle ilgilenen iki filmin yanında COVID-19 hastası bir gencin toplumda ve arkadaşları arasında nasıl dışlandığını anlatan duygusal bir film de vardır.

4.2. Film Tekniklerine Göre Kategoriler

4.2.1. Filmlerde Mekân Özellikleri

İncelenen filmlerde mekânın inşasında benzerlikler gözlemlenmektedir. Filmler, gerçek köy ve kasaba görüntülerinden oluşmakta ve tümü Şırnak'ta, küçük yerleşim yerlerinde çekilmiştir. Çoğu film dış mekânda, stüdyo kullanılmadan, gerçek ve doğal görüntülerle sunulmaktadır; dış mekanlar yerleşim yerleri veya doğa ile temsil edilmektedir. Bu yapımlar, kırsal kesimlerde, köylerde ya da şehirlerin kırsal alanlarında, bu bölgelerin geri kalmışlığını göstermek amacıyla çekilmiştir. Ekonomik yoksulluk ve yapısal gelişmemişlik temaları öne çıkmaktadır; kapitalist modernleşmenin buralara ulaşmadığı hissi verilmektedir: metruk binalar, basit köy evleri, bozuk yollar, odun sobası, dışarıda akan çeşmeler, etrafta dolaşan kediler ve köpekler, bakımsız çocuklar ve kadınlar dikkat çekmektedir. Evlerin içi ise modern Avrupa tarzı koltuk takımlarıyla değil, bölgeye özgü yer minderleriyle döşenmiştir. Yeşil alanlar, tarlalar ve ormanlar yoksulluğu tam anlamıyla gizlememektedir; hayvanlar ise bakımsız ve zayıf görünmektedir. Şırnak ile ilgili filmlerin genel görüntüsü, yoksulluk ve geri kalmışlık temsil etmektedir ve pastel ile koyu renk tonları kullanılmıştır.

Filmler, şehri değil, tarihsel süreç içinde fazla değişmeyen, merkezi otoriteyle çelişen, sahipsiz, sıcak, komik, çocukça ve naif ilişkilerin yaşandığı köyleri yansıtmaktadır. Bu yapımlar, küçük kasaba belgesellerine benzer niteliktedir ve hem anlatısal yapıları hem de hikâye bütünlüğü itibarıyla gerçeği yansıttığı duygusunu vermektedir. İnsanlar, kapitalist dünyadan habersiz gibi görünmesine rağmen mutludurlar. Suner (2006), Türk sinemasında bu türün yaygın olduğunu ve bu filmlere "nostalji filmleri" adını verdiğini belirtmektedir. Ancak Şırnak'ta çekilen filmler, nostaljiden ziyade gerçeği yansıtmaktadır.

"Bu filmlerde taşra ortamı, küçük, dışa kapalı ve samimi yapısıyla büyük bir aile ortamı gibi algılanmaktadır. Küçük kent veya kasaba mekânı, içinde yaşayanların her köşe bucaklarına aşına olduğu, korunaklı ve sıcak bir 'ev içi' gibi tasvir edilmektedir. Bu, saflık ve samimiyetin hâkim olduğu bir yaşam tarzını yansıtmaktadır" (Suner, 2006, s.60).

Mekân ve çevre seçimi, kırsal alanın günlük yaşamının doğal akışını yansıtmaktadır; bu durum, filmlerin inandırıcılığını ve hikâyenin gerçekliğini güçlendirmektedir. Çoğu film, Şırnak merkez ve bağlı köylerde çekilmiştir; Cizre ve Silopi de bu yapımların önemli mekânsal kaynakları arasındadır. TOKİ yapılarını içeren filmler, bu yapıların insan ruhunu baskıladığı izlenimini vermektedir.

4.2.2. Oyuncular ve Kahramanlar

Filmde oyuncu kullanılmışsa bu oyuncular, filmin çekildiği yerin gerçek kişileri arasından seçilmiştir yani gerçek kişiler oyuncu olarak rol almaktadır. Oyunculara özel bir bakım veya makyaj yapılmadığı, doğal halleriyle kamera karşısına çıkartıldıkları görülmektedir. Oyuncuların birçoğu çocuktur. Filmde çocuklaştırılan imgeler ile gerçek çocukluk halleri iç içe geçmiştir. Filmler, çocuk oyuncular aracılığı ile saflığın ve temizliğin temsili olmaktadır. Bir İran sineması özelliği olan çocuk oyuncu ve çocukların hayatının çeşitli açılardan temsili Şırnak filmlerinde yoğun olarak hissedilmektedir. İran sinemasında "çocuk bakış açısına ve çocukluk döneminin sorunlarına bizzatli değeri verilir." (Erelvanlı, 2014, s. 13).

Kahramanların hemen hepsi yufka yürekli, yardım sever, alçakgönüllü iyi kişilerdir.

Özellikle kadınlar yerel giysiler içinde gösterilmektedir. Kadınların moderniteyle buluşmadığı, günlük iş ilişkisi içinde olmadığı için ev giysisi içinde olduğu görülmektedir. Erkekler ve çocuklar, ülkenin diğer kesimleriyle uyumlu giysiler içindedir. Kadınlar için bir giysi seçimi yapıldığı belli olurken erkekler için giysi seçimi yapılmadığı, günlük giysilerle oynatıldıkları anlaşılmaktadır.

4.2.3. Dil ve Müzik

Filmlerin büyük çoğunluğunda diyaloglar Kürtçedir ve Türkçe altyazılı gönderilmiştir. Türkçe diyaloglarda da belirgin bir aksan fark edilmektedir.

Hem filmlerin müzikleri hem de filmlerde dış ses olarak işitilen müziklerin tamamı da Kürtçedir. Türkçe veya herhangi bir başka dilde müzik yoktur. Film müziklerinin çoğu güncel romantik şarkılardan oluşmaktadır. Geleneksel dengbêj türüne ait müzikler ve dengbêjler hem film konusu olarak gündeme gelmiştir hem de filmlerde kullanılmıştır.

Filmlerde Kürtçe müzik kullanılması, filmin dramatik gücünü artırmaktadır. Kürtçe müziğin duygulu ezgisi, filmlerin melodram türünde ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

4.2.4. Filmlerin Temsil Ettiği Dönem

Gelen filmlerin sosyal medya ve dijital imkanların da yaygınlaşmasıyla son 10 yıl içinde çekildiği veya son 10 yılı temsil ettiği görülmektedir. Tarihi ve daha eskiyi anlatan dönem filmlerin de yeni dönemde yapıldığı anlaşılmaktadır. Filmlerde, bölgede yaşanmış henek olaylarının ve pandeminin genel etkileri hissedilmektedir. Ancak COVID-19 açıkça dile getirilirken, henek olaylarına, kentteki TOKİ bloklarının kurulması süreci, kentsel dönüşüm veya eğitim gibi konular çerçevesinde değinilmektedir.

Filmlerin çoğu çekildiği dönemin gerçek mekânlarını anlatmaktadır. Dönem anlatılarında eski görüntüler ve arşiv çalışması yapılmıştır. Tarım, hayvancılık, doğa filmleri de yakın zamanının görüntüleriyle yapılmıştır. Terk edilmiş köylerde yapılmış filmlerde ise, Şırnak'ın şehir olmadan önce çekilmiş nadir görüntüleri görmek mümkündür.

Diyaloglarda veya filmlerde doğrudan herhangi bir siyasi – ideolojik mesaj verme çabası göze çarpmamaktadır. Filmin temalarını günümüz hayatının güncel çelişkileri, doğa ve aile ilişkileri oluşturmaktadır. Filmlerde samimi bir espri anlayışı veya hiciv görülmektedir. Ancak bu sistem eleştirisi veya siyasi eleştiri içinde değil, günlük insan ilişkileri içinde değerlendirilebilir.

4.2.5. Kadın Temsili

Filmler gerçeğe uygun bir biçimde kadınların ev içi ve güncel ilişkilerini yansıtmaktadır. Kırsal bölgelerin doğasına ve ekonomisine uygun olarak kadınlar daha çok ev ekonomisine katkı sunan anne ve eş konumundadır. Dışarıda ücretle çalışan kadın yoktur (Bir pandemi filminde hasta bakan kadın hariç). Ancak koyun, keçi, inek sağılması, beslenmesi gibi konularda kadınlar ve kız çocukları çalışmaktadır. Tarlada veya ormanda erkekler çalışmaktadır. Kadınlar çocuğun bakımı ve terbiyesinde asıl rolü oynamaktadır. Filmlerde kadın temsili daha az olmasına rağmen herhangi bir kadın düşmanlığı veya kadını görünmez kılma durumu da yoktur. Filmlerde kadınlar her zaman özverilidir. Kadınlar, yöresel giysiler içindedir ve sadece Kürtçe konuşurlar.

5.Sonuçlar ve Öneriler

Şırnak'ta çekilen veya Şırnak'la ilgili olan filmler, yeni bir il olan Şırnak halkının kişisel, kültürel ve toplumsal yönelimleri hakkında önemli veriler sunmaktadır. Yönetmenler, anlattıkları komik, nahif ve dramatik popüler hikâyeler aracılığı ile toplumun ve yaşamın bir kesitini temsil etmektedirler. İçerik analizi tekniği ile filmlere topluca daha yakından bakıldığında filmlerin toplumsal, ekonomik, siyasi açılardan toplumun adeta röntgenini çektiği görülmektedir. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi filmler Şırnak'ın doğal özelliklerini öne çıkardığı ve korunması gerektiğini vurguladığı gibi, dil, müzik veya kentleşmeye dair özelemleri ve sosyal – kültürel talepleri de dile getirmektedir. Elde edilen filmler aracılığı ile kentin kültürel, natürel veya sosyal durumunu ve geleceğe dair eğilimleri hakkında söz söylemek mümkündür.

Bu makalenin üretildiği proje kapsamında Türkiye'de yaşanan ilginç yeni bir il oluşturma deneyimi, videolar aracılığı ile siyasi, kültürel ve sosyal açılardan incelenmiş, yeni kentin güçlü yönelimleri video arşivi haline getirilerek gelecek kuşaklara aktarılmıştır. Şırnak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tutulan video arşivi gelecekte bu konularda araştırma yapacak olan araştırmacılara açıktır. Şırnak ilinde hem film haline getirilmiş görüntüler hem de ham görüntüler ilk kez toplu halde başkalarının kullanımına hazır hale getirilmiştir. Çalışmanın amaç kısmında belirtildiği gibi, elde edilen filmler birer metin olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Farklı kavramlar açısından ele alınan filmlerle ilgili ortak noktalar ve kategoriler belirlenmiştir. Metinlerin analizi ve temsillerin açıklanması sonucu “Şırnak ilinin görsel olarak hangi kültürel değerler ve toplumsal, ekonomik, tarihsel veya çevresel yapılarla ilişkili sunulduğu” tespit edilmiş olup, elde edilen filmler aracılığı ile amaç olarak belirlenen sorulara cevap verilmiştir.

Bu projenin toplumsal katkı ayağı olan Şırnak'ta bir film festivali kurulması hedefi de proje kapsamında yerine getirilmiştir. Şehirde ilk kez Cudi Film Festivali adıyla bir sinema festivali düzenlenmiş, hatta festivalin ikincisi de gerçekleştirilerek festival geleneksel hale getirilmiştir. Üniversitelerin önemli hedeflerinden biri olan “toplumsal katkı” hedefine uygun bir çalışma olan Cudi Film Festivali, üniversite kalitesinin artmasına da bir katkıdır.

Cudi Film Festivali'ne gönderilen filmlerin birçoğunda yüksek bir sinematografi dikkat çekmektedir. Elde edilen filmlerde çekim açıları, mekân seçimi, ışık ve renk kullanımının yanında senaryo ve rollerin dağılımı da hem sanatsal hem de teknik açıdan dikkat çekicidir. Elde edilen filmlerin bir kısmının profesyonel olmayan araç gereç ve profesyonel olmayan insan kaynağı ile üretildiği dikkat çekmektedir. Bütün imkânsızlıklara rağmen üretilen filmler şehirde sinemanın geleceğinin olduğunu göstermektedir.

Etik Beyan ve Açıklamalar (Ethical Declarations and Disclosures)

1. Çıkar Çatışması Beyanı (Conflict of Interest Declaration)

Bu çalışmada çıkar çatışması yoktur.

There is no conflict of interest in this study.

2. Yazar Katkı Oranı Beyanı (Author Contribution Rate Declaration)

Yazarın çalışmaya katkısı %100'dür.

The author's contribution to the study is 100%.

3. Etik Kurul Bilgileri Beyanı (Ethical Committee Information Declaration)

Tarafımızca yapılan bu bilimsel araştırmada etik kurul kararı gerektirecek herhangi bir faaliyet/çalışma bulunmamaktadır.

In this scientific research conducted by us, there is no activity/study that would require an ethical committee decision.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W. (2017). Studien zum autoritaeren Charakter. Shurkamp taschenbuch, wissenschaft, 10. Auflage, Frankfurt am Main.
- Akbal, Süalp, T, Z. (2004) Zaman mekân kuram ve sinema. Bağlam Yayıncılık. İstanbul.
- Akbulut, H. (2014). Sinemaya gitmek ve seyir: Bir sözlü tarih çalışması. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 1-16.
- Arslan, U. T. (2005). Bu kâbuslar neden Cemil?: Yeşilçam'da erkeklik ve mazlumluk. Metis Yayınları. İstanbul.
- Bourse, M., & Yücel, H. (2017). Kültürel çalışmaları anlamak. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Diken, B., Laustsen, C. B., & Ertekin, S. (2010). Filmlerle sosyoloji. Metis. İstanbul.
- Erelvanlı, S. (2014). İki bacaklı at ya da dört bacaklı insan. 1. Basım. Evrensel Kültür Kitaplığı. İstanbul.
- Erkan, R., & Aydın, D. (2010). Şırnak İlinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özellikleri. Ankara
- Fiske, J. (1996). İletişim çalışmalarına giriş, Süleyman İrvan (Çev.) Bilim ve Sanat. İstanbul.
- Foucault, M. (2017). Kelimeler ve şeyler: İnsan bilimlerinin bir arkeolojisi. İmge Kitabevi. Ankara.
- Godard, Jean-Luc. (2014) Godard, Godard'ı anlatıyor. Söyleşiler. 2. Bs., Çev. Aykut Derman, İletişim. İstanbul.
- Güçhan, G. (1992). Toplumsal değişme ve Türk sineması: Kente göç eden insanın Türk sinemasında değişen profili (Vol. 57). İmge Kitabevi. Ankara.
- Gülenç, H. (2021). Büyük Şafii ilmihali, Yasin Yayınevi, İstanbul.
- Hall, S. (2017). Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları. İdil Dünder, Çev.), Pinhan Yayınları, İstanbul.
- İHA. (2023). *Şırnak Üniversitesinde 1. Cudi Film Festivali düzenlendi*. Erişim tarihi: 18 Temmuz 2024, <https://www.iha.com.tr/sirnak-haberleri/-4369946>
- İri, M. (Ed.). (2015). Medyanın milliyetçiliği: milliyetçiliğin medyası. Derin Yayınları. İstanbul.
- İslam Ansiklopedisi. (2010). Şafii Mezhebi. Erişim Tarihi: 3 Haziran 2024, <https://islamansiklopedisi.org.tr/safii-mezhebi>
- Jung, C. (2020). İnsan ve sembolleri. Kabbacı Yayınevi. İstanbul.
- Kellner, D. (2013). Sinema savaşları: Bush-Cheney döneminde Hollywood sineması ve siyaset. Metis. İstanbul.
- Kırel, S. (2010). Kültürel çalışmalar ve sinema. İtaki yayınevi. İstanbul.
- Okçu, D. (2010). Şırnak ilinin kaybolan dini zenginliklerinden 'Yezidilik'. Şırnak ve Çevresi Sempozyumu.
- Robert S. (2015). Sinema teorisine giriş, Ayrıntı. İstanbul.
- Ryan, M., Kellner, D., & Özsayar, E. (2010). *Politik kamera: Çağdaş Hollywood sinemasının ideolojisi ve politikası*. Ayrıntı. İstanbul.
- Stam, R. (2015). Sinema teorisine giriş, Ayrıntı. İstanbul.
- Suner, A. (2006). *Hayalet ev: yeni Türk sinemasında aidiyet, kimlik ve bellek*. Metis. İstanbul.
- Şırnak Haber. (2024). Şırnak'ta 2. Cudi Film Festivali Başvuruları Başladı. Erişim tarihi: 7 Temmuz 2024, <https://sirnakhaber73.com/sirnakta-2-cudi-film-festivali-basvurulari-basladi-24640h.htm>
- Şırnak Üniversitesi. (2024). Üniversitemizde 1. Cudi Film Festivali düzenlendi. Erişim tarihi: 10 Temmuz 2024, <https://www.sirnak.edu.tr/tr/aktivite/universitemizde-1-cudi-film-festivali-duzenlendi/35479>
- Şırnak Üniversitesi. (2024). Üniversitemizde 2. Cudi Film Festivali düzenlendi. Erişim tarihi: 5 Haziran 2024. <https://www.sirnak.edu.tr/tr/aktivite/universitemizde-2-cudi-film-festivali-duzenlendi/38384>
- Şırnak Valiliği. (2010). *Şırnak kültür envanteri*.
- Şırnak Valiliği. Küçükbaş Yetiştiriciliği. Erişim Tarihi: 5 Haziran 2024, <http://www.sirnak.gov.tr/hayvancilik-ve-tarim>
- Şırnak Valiliği. *Şırnak ili tarihçe*. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2024, <http://www.sirnak.gov.tr/tarihce>
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Şırnak Tarım İl Müdürlüğü. (2003). *Şırnak master planı*.

Turner, G. (2016). İngiliz kültürel çalışmaları. D. Özçetin ve B. Özçetin, Çev.). Heretik. Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2009). *Bölgesel göstergeler: TRC3, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt*.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Seçilmiş göstergelerle Şırnak*.

Wikipedia. Dengbeçlik. Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2024, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dengb%C3%AAjlik>

Wikipedia. Molla Ahmed-i Ceziri. (2024). Erişim tarihi: 17 Temmuz 2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Molla_Ahmed-i_Cezir%C3%AE